

Γιώργος Βαβίζος

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Μελέτες Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης (ΜΕΟΑ) θεσπίστηκαν το 2014.^[1] Το ίδιο έτος καθορίστηκαν το περιεχόμενο και οι μεθοδολογίες εκπόνησής τους.^[2,3] Πρόκειται για «Περιβαλλοντικές Μελέτες»,^[4] τα τεύχη των οποίων (κείμενα, σχέδια κ.λπ.) προσαρτώνται και τα πορίσματα τους συναξιολογούνται στις «Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΜΠΕ) των έργων ή δραστηριοτήτων που εξετάζονται. Χαρακτηρίζονται^[5] ως «υποστηρικτικές μελέτες» δηλαδή ως επί μέρους μελέτες και έρευνες, οι οποίες είναι μεν απαραίτητες για το σχεδιασμό έργου, δεν έχουν όμως ως αντικείμενο τον ίδιο το σχεδιασμό του.

Το νομοθετημένο αντικείμενο των ΜΕΟΑ περιλαμβάνει τον προσδιορισμό, με βιβλιογραφικά και με εμπειρικά στοιχεία, των επιπτώσεων έργων και δραστηριοτήτων που υφίστανται, πρόκειται να κατασκευαστούν ή ενδέχεται να επηρεάσουν εκτάσεις σε καθεστώς προστασίας, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως «Ειδικές Ζώνες Διατήρησης» (ΕΖΔ) ή ως «Ζώνες Ειδικής Προστασίας» για τα πτηνά (ΖΕΠ).^[6] Οι εκτάσεις αυτές ανήκουν στην κατηγορία «Περιοχές Προστασίας Οικότοπων και Ειδών»^[7] και αποτελούν προστατευόμενες περιοχές, οι οποίες έχουν ενταχθεί στο δίκτυο της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, γνωστό και ως δίκτυο Natura 2000.^[8]

Τα δεδομένα, τα οποία προδιαγράφεται να χρησιμοποιηθούν στην εκπόνηση κάθε ΜΕΟΑ, είναι τα σχετικά αφενός με το υπό εξέταση έργο ή δραστηριότητα και αφετέρου με την κατάσταση του περιβάλλοντος στην υπό εξέταση περιοχή. Από αυτά:

- Τα σχετικά με τον προσδιορισμό των μεταβολών, οι οποίες ενδέχεται να προκληθούν από το υπό εξέταση έργο ή δραστηριότητας, περιέχονται στις τεχνικές τους μελέτες και τη ΜΠΕ.
- Τα βιβλιογραφικά δεδομένα, τα οποία προδιαγράφεται ότι πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την περιγραφή της κατάστασης του περιβάλλοντος στην προστατευόμενη περιοχή, είναι τα διαθέσιμα στα αγγλικά, στον ιστοχώρο του Ευρωπαϊκού Θεματικού Κέντρου για τη Βιοποικιλότητα (EIONET). Τα δεδομένα αυτά αναφέρονται ως «Τυποποιημένα Δελτία Δεδομένων» (ΤΔΔ), το περιεχόμενό τους δεν είναι θεσμοθετημένο στη χώρα μας και οι πληροφορίες τους δεν επαρκούν για την τεκμηρίωση του χαρακτηρισμού προστασίας που επιβλήθηκε.
- Τα εμπειρικά δεδομένα, τα οποία προβλέπεται να σωρευτούν και αξιολογηθούν στις ΜΕΟΑ αφορούν σε περιορισμένη έκταση περίξ του έργου ή της δραστηριότητας.

Με τα διαθέσιμα και με τα εμπειρικά δεδομένα, τα οποία, ο Μελετητής της ΜΕΟΑ μπορεί να συλλέξει σε εύλογο χρονικό διάστημα, είναι εφικτός ο προσδιορισμός των μεταβολών στις τιμές των μεταβλητών του περιβάλλοντος, οι οποίες εξαρτώνται από την κατασκευή ή τη λειτουργία του υπό εξέταση έργου ή δραστηριότητας. (π.χ. μέγεθος κατάληψης χώρου, εκπομπές μάζας ή ενέργειας κ.ά.). Είναι επίσης εφικτός ο υπολογισμός της μεταβολής των τιμών που προαναφέρθηκαν στον άμεσο χώρο (διασπορά) και σε περιορισμένο χρόνο (π.χ. ταπεινωση της συγκέντρωσης των εκπομπών στην ατμόσφαιρα ή τα νερά, των επιπέδων θορύβου κ.ο.κ.). Με τους ίδιους περιορισμούς μπορούν να προσδιοριστούν και οι άμεσες συνέπειες των μεταβολών των τιμών που προαναφέρθηκαν στους συντελεστές του περιβάλλοντος (π.χ. στην κατάσταση της ατμόσφαιρας, των υδάτων, του εδάφους κ.λπ.).

Οι προσδιορισμοί, οι οποίοι είναι εφικτοί στα πλαίσια των ΜΕΟΑ, επιτρέπουν τη διαμόρφωση τεκμηριωμένων προτάσεων για τη λήψη μέτρων διατήρησης της υφιστάμενης κατάστασης μέχρις ότου η κατάσταση του περιβάλλοντος που επηρεάζεται από το υπό εξέταση έργο ή δραστηριότητα μεταβληθεί από άλλες μεταβολές ή από τη φυσική πορεία της εξέλιξης. Δεν μπορούν όμως να συμβάλλουν στη διαμόρφωση μακροχρόνιων προβλέψεων ούτε να προσδιορίσουν συνέπειες στην πορεία της εξέλιξης.

Η εισήγηση αυτή αποσκοπεί στον εντοπισμό της αξιοπιστίας των στοιχείων και των μεθοδολογιών εκπόνησης των ΜΕΟΑ σε εφαρμογή των νομοθετημένων τεχνικών προδιαγραφών. Αποσκοπεί ακόμα να προωθήσει τον προβληματισμό και να συμβάλει θετικά στην καλώς νοούμενη προστασία του περιβάλλοντος. Αποσκοπεί ακόμα να συμβάλει στην ενημέρωση των Μελετητών, οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι από τη νομοθεσία μας, να ελέγχουν τα στοιχεία και τις μεθοδολογίες, η χρήση των οποίων προδιαγράφεται, και να ενημερώνουν «αμελλητί» τον Εργοδότη του για τις συνέπειες που θα ενδέχεται να προκύψουν αν χρησιμοποιηθούν μη αξιόπιστα στοιχεία ή ακατάλληλες μεθοδολογίες.

ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ)

Ο χαρακτηρισμός «Ειδικές Ζώνες Διατήρησης» αποδίδεται σε χωρικές ενότητες, οι οποίες στον κατάλογο του Παραρτήματος 1 της Απόφασης 2006/613/ΕΚ αναφέρονταν ως «Τόποι Κοινοτικής Σημασίας», εντός των ορίων αποτελεσματισμού των οποίων εγκλείονται «Τύποι Φυσικών Οικότοπων» και οι «Οικότοποι των Ειδών». ^[9,10,11]

Η νομοθεσία μας προβλέπει τη θέσπιση, με Προεδρικό Διάταγμα, της ακριβούς χαρτογραφικής αποτύπωσης των ΕΖΔ. Επίσης τη χαρτογράφηση, εντός των ΕΖΔ, των τύπων οικότοπων, των πληθυσμιακών μεγεθών τους, των ενδημικών Ειδών φυτών, ζώων (χλωρίδας και πανίδας) και άλλων ομάδων οργανισμών. Ιδιαίτερη μνεία απαιτείται στην πρόβλεψη της νομοθεσίας μας για προσδιορισμό σε κάθε ΕΖΔ «Στόχων Διατήρησης» δηλαδή συγκεκριμένων χαρακτηριστικών που πρέπει να επιτευχθούν. Προεδρικό Διάταγμα για τη θέσπιση των παραπάνω δεν έχει εκδοθεί. Δεν έχει επίσης εκδοθεί Υπουργική Απόφαση για τη θέσπιση Εθνικού Καταλόγου των «Σημαντικών» φυτών και ζώων (χλωρίδα, πανίδα) και άλλων ομάδων οργανισμών και των σημαντικών τύπων φυσικών οικότοπων. Η έκδοση των κανονιστικών πράξεων που προαναφέρθηκαν προσκρούει και στην αδυναμία επιστημονικής τεκμηρίωσης της διάκρισης των φυτών, ζώων και των τύπων οικότοπων σε σημαντικά και μη. Δεν έχουν επίσης προσδιοριστεί οι μεταβλητές και οι τιμές τους που αναφέρονται ως «Κατάσταση Διατήρησης», «Αντιπροσωπευτικότητα», «Σχετική Έκταση» και «Βαθμός Διατήρησης των Οικότοπων».

Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πτηνά (ΖΕΠ)

Οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πτηνά (ΖΕΠ) θεσπίστηκαν το 2010, χωρίς στις πράξεις χαρακτηρισμού τους να αναμένονται άμεσα ή έμμεσα (π.χ. με παραπομπή σε συγκεκριμένες μελέτες) αναλυτικά στοιχεία, τα οποία να τεκμηριώνουν την επιβολή του καθεστώτος προστασίας στις συγκεκριμένες εκτάσεις (π.χ. σύνθεση, πλούτος, αφθονία, ελάχιστος βιώσιμος, μέγιστος εφικτός πληθυσμός κ.ά.). Επισημαίνεται ότι 2008 είχε προηγηθεί η εκπόνηση μελέτης για τον προσδιορισμό των ορίων 68 περιοχών (έναντι των 202 που θεσμοθετήθηκαν) προκειμένου να χαρακτηριστούν ως ΖΕΠ (12.060.180 έναντι 20.952.476 στρεμμάτων που θεσμοθετήθηκαν). ^[12] Η συλλογή των στοιχείων για την ορνιθοπανίδα στη μελέτη που προαναφέρθηκε έγινε από 13 επιστήμονες, από τους οποίους 3 Βιολόγοι, 2 Γεωγράφοι, 1 Δασολόγος, 1 Μηχανικός Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, 4 Περιβαλλοντολόγοι, 1 Φυσικός και 1 Χημικός Ωκεανογράφος. Ταυτόχρονα θεσπίστηκε ο όρος «Είδη Χαρακτηρισμού» και σχετικός κατάλογος. Ο όρος αυτός αποδίδεται σε Είδη πτηνών, τα οποία θεωρούνται απειλούμενα με εξαφάνιση, ευάλωτα σε συγκεκριμένες αλλαγές των βιοτόπων τους, ως σπάνια, λόγω μικρών πληθυσμών ή περιορισμένης τοπικής κατανομής, αλλά και σε Είδη για τα οποία απαιτείται ειδική μέριμνα, λόγω της ειδικής φύσης των βιοτόπων τους. ^[13]

Το 2012 θεσπίστηκαν πιο εξειδικευμένες απαιτήσεις για την περιγραφή της κατάστασης στις ΖΕΠ, ^[14] οι οποίες απαιτούν προσδιορισμούς όπως: «Επιθυμητή Τιμή Αναφοράς Είδους (Favourable Reference Values for a species)», δηλαδή, ο πληθυσμός κάθε Είδους που θεωρείται ο ελάχιστος απαραίτητος για τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης διατήρησης του Είδους σε «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης».

Ο προσδιορισμός των στοιχείων που προαναφέρθηκαν αδιαμφισβήτητα συμβάλλει θετικά στην προστασία της ορνιθοπανίδας. Οι προσδιορισμοί αυτοί αν και δεν είναι διαθέσιμοι, μπορούν να προσδιοριστούν με μακροχρόνιες έρευνες. Δεν μπορεί όμως να προσδιοριστεί «Επιθυμητή Τιμή Αναφοράς Είδους» με την έννοια που ο όρος αυτός περιγράφεται στη νομοθεσία μας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι είναι θεμιτή η χρήση λέξεων και φράσεων με συγκεκριμένη και ειδική σημασία ώστε να είναι προφανής η οντότητα και η ταυτότητα τους. Πρόκειται για «όρους» οι οποίοι θεσπίζονται προκειμένου να μην παρερμηνεύονται (νομοθετημένοι ορισμοί). Απαιτήσεις της θέσπισης αυτής είναι η διατύπωσή τους να μην επιτρέπει αμφισημία και μέριμνα να χρησιμοποιούνται παντού με την ίδια σημασία. Η αμφισημία των όρων οδηγεί σε παρανοήσεις, από τις οποίες προκύπτουν μόνο στερούμενα αξιοπιστίας κοινότοπα πορίσματα.

Οι σημασίες των όρων «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης Οικότοπου» και «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης Είδους» όπως αυτές ορίζονται στο Ν. 3937/2011, έχουν ως εξής:

Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης Οικότοπου: «*Η κατάσταση της διατήρησης ενός φυσικού οικότοπου θεωρείται «ικανοποιητική» όταν η περιοχή της φυσικής κατανομής του και οι εκτάσεις που περιέχει μένουν σταθερές ή αυξάνονται ενώ η δομή και οι ειδικές λειτουργίες που απαιτούνται για τη μακροπρόθεσμη διατήρησή του υφίστανται και είναι δυνατόν να συνεχίσουν να υφίστανται κατά το προβλεπτό μέλλον και η κατάσταση της διατήρησης των χαρακτηριστικών Ειδών κρίνεται ικανοποιητική».*

Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης Είδους: «*Η κατάσταση ενός Είδους, για το οποίο: (α) τα δεδομένα της δυναμικής των πληθυσμών του καταδεικνύουν τη συνέχιση της ύπαρξής του, σε μακροπρόθεσμη βάση, ως ζωτικό συστατικό στοιχείο των τύπων φυσικών οικότοπων στους οποίους ανήκει, β) το γεωγραφικό εύρος κατανομής του δεν παρουσιάζει μείωση, ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί στο άμεσο μέλλον, και γ) υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανώς να υπάρχει ένα ενδιαίτημα επαρκούς έκτασης ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα».*

Η απόδοση των χαρακτηρισμών που προαναφέρθηκαν απαιτεί μακροπρόθεσμες προβλέψεις, οι οποίες προϋποθέτουν οι αλληλεπιδράσεις και οι αλληλεξαρτήσεις των βιολογικών και μη βιολογικών συντελεστών του περιβάλλοντος να διαμορφώνουν σε τοπικό επίπεδο μια κυκλική και χρονικά σταθερή επανάληψη συμβάντων. Στο περιβάλλον όμως η αλληλουχία των γεγονότων δεν είναι αναστρέψιμη ούτε επαναλήψιμη, ο παράγοντας χρόνος δεν αποτελεί ακολουθία ισόχρονων διαστημάτων (επιβράδυνση, επιτάχυνση),^[15] τα γεγονότα τους χαρακτηρίζονται από μεταβλητότητα και επηρεάζονται καθοριστικά από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.^[16] Η δυναμική που προαναφέρθηκε δεν καταλήγει νομοτελειακά στις τιμές εκκίνησης οπότε στιγμιότυπα και ιστορικά δεδομένα τιμών, δηλαδή οι σύγχρονες τιμές και οι χρονοσειρές τιμών των μεταβλητών των παραγόντων και των στοιχείων του περιβάλλοντος, δεν επιτρέπουν τη διαμόρφωση προβλέψεων για τη μελλοντική του εξέλιξη.^[17]

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ικανοποίηση της απαίτησης της νομοθεσίας μας για διατήρηση αμειώτου του γεωγραφικού εύρους κατανομής των πτηνών και για συνέχιση ύπαρξης των απαραίτητων ενδιαιτημάτων σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί τους να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα,^[18] έχει νόημα μόνο για τα αλλοπάτρια Είδη (άτομα γεωγραφικά απομονωμένα τα οποία δεν διατηρούν σχέσεις με άτομα του ίδιου Είδους, τα οποία βρίσκονται σε γειτονικές περιοχές).^[19, 20, 21]

Μετά τα όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι δεν μπορούν να εκπληρωθούν οι προϋποθέσεις που θέτει ο Ν. 3937/2011 για την απόδοση των χαρακτηρισμών «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης Οικότοπου» και «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης Είδους».

Αν θεωρηθεί ότι η «Κατάσταση Διατήρησης» περιγράφεται αυθεντικά στα «Τυποποιημένα Δελτία Δεδομένων», ο χαρακτηρισμός της - στο πλήθος των περιπτώσεων - αποκλείεται να είναι «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης». Ο αποκλεισμός αυτός προκύπτει από τα πληθυσμιακά δεδομένα του ΤΔΔ, τα οποία - με εξαίρεση την περίπτωση των υγροτόπων της Σύμ-

βασης Ramsar – υπολείπονται σημαντικά του Ελάχιστου Βιώσιμου Πληθυσμού, οπότε αποκλείεται η μακροπρόθεσμη ύπαρξη των Ειδών, στα οποία αναφέρονται. Επιπρόσθετα, τα πληθυσμιακά στοιχεία στα ΤΔΔ δεν αναφέρονται ανά τύπο οικότοπου (οικολογική πυκνότητα) αλλά ανά ΖΕΠ οπότε δεν περιγράφουν την κατάσταση τοπικά. Με τον περιορισμό αυτό τα στοιχεία των ΤΔΔ δεν παρέχουν αξιοποιήσιμη πληροφόρηση ιδίως για τις ΖΕΠ. Ως παράδειγμα αναφέρεται η ΖΕΠ «Δέλτα Αξιού – Λουδία – Αλιάκμονα – Αλυκή Κίτρους» (κωδικός GR1220010), η οποία εκτείνεται από τις ακτές του Θερμαϊκού μέχρι τα όρια της Φλώρινας. Στην περίπτωση αυτή ο κατάλογος Ειδών πρόδηλα δεν παρέχει αξιοποιήσιμη πληροφορία.

Η αξιολόγηση των στοιχείων των ΤΔΔ προσκρούει και στην έλλειψη αναφοράς της στατιστικής Αξιοπιστίας των δειγματοληπτικών προσδιορισμών και των αποτελεσμάτων τους.^[22]

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως ΖΕΠ δεν τεκμηριώνει αυτόματα και τη σημασία της για τα πτηνά.

Στόχοι διατήρησης – Σχέδια διαχείρισης

Με το Ν.3937/2011 θεσπίστηκε η υποχρέωση να επιτευχθούν στις ΕΖΔ και τις ΖΕΠ μέχρι το 2020, οι συνθήκες από τις οποίες συνεπάγεται η απόδοση του χαρακτηρισμού: «Ικανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης». Οι συνθήκες αυτές αναφέρονται με τον όρο «Στόχοι Διατήρησης» και θεσπίζονται με Υπουργικές Αποφάσεις. Οι στόχοι αυτοί διακρίνονται σε «Εθνικούς Στόχους Διατήρησης», οι οποίοι αφορούν στους τύπους οικότοπων και στα Είδη τους που αναφέρονται στα Παραρτήματα Ι και ΙΙ της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ που απαντώνται στην Ελληνική Επικράτεια και σε «Στόχους Διατήρησης», οι οποίοι αφορούν στους σημαντικούς τύπους οικότοπων και στα Είδη τους στις επιμέρους ΕΖΔ και ΖΕΠ. Η νομοθεσία μας προβλέπει ότι οι «Στόχοι Διατήρησης» πρέπει να είναι μετρήσιμοι, ενδεδειγμένοι για την κάθε ΕΖΔ, περιεκτικοί και συνεκτικοί. Οι στόχοι αυτοί δεν έχουν προσδιοριστεί. Όπως έχει ήδη αναφερθεί προϋπόθεση για τον προσδιορισμό τους είναι ο προσδιορισμός της «Ικανοποιητικής Κατάστασης Διατήρησης» με ότι αυτό συνεπάγεται.

ΕΙΔΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Οι τεχνικές προδιαγραφές εκπόνησης ΜΕΟΑ, απαιτούν:

- Τη σόρευση και αξιολόγηση των διαθέσιμων βιβλιογραφικών στοιχείων που αφορούν στο σύνολο της έκτασης ΕΖΔ ή ΖΕΠ εντός των οποίων προβλέπεται το υπό εξέταση έργο ή δραστηριότητα ή εκτάσεις των οποίων ενδέχεται να επηρεαστούν. Η περιοχή αυτή αναφέρεται ως «Περιοχή Μελέτης».
- Την εκτέλεση επιτόπιας έρευνας στον χώρο κατασκευής του έργου ή άσκησης της δραστηριότητας και σε μια περιμετρική του ζώνη, το εύρος της οποίας ορίζεται στις τεχνικές προδιαγραφές εκπόνησης της ΜΕΟΑ με σκοπό τη σόρευση και αξιολόγηση εμπειρικών στοιχείων. Η περιοχή αυτή αναφέρεται ως «Περιοχή Έρευνας Πεδίου» (ΠΕΠ).

Για την Περιοχή Μελέτης (ΠΜ)

Η σόρευση και η αξιολόγηση στοιχείων για την ΠΜ συνίσταται στην παράθεση των «Στόχων Διατήρησης» που αναφέρονται στα ΤΔΔ και αν οι στόχοι αυτοί δεν έχουν οριστεί απαιτείται να παρατεθούν τα εξής:

- α. Οι «Οικολογικές Απαιτήσεις» των τύπων οικότοπων ή των Ειδών για την προστασία των οποίων επιβλήθηκε το καθεστώς προστασίας ΕΖΔ.
- β. Η «Κατάσταση Διατήρησης» των ανωτέρω σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο,
- γ. Οι απειλές και οι κίνδυνοι υποβάθμισης, καταστροφής ή όχλησής τους,
- δ. Η εθνική και ευρωπαϊκή σημασία τους για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας,
- ε. Η συνολική συνοχή του δικτύου NATURA 2000.

Η ικανοποίηση της απαίτησης παράθεσης των στοιχείων των ΤΔΔ δεν απαλλάσσει το Μελετητή από την υποχρέωση να αξιολογήσει τα στοιχεία, τα οποία πρόκειται να χρησιμοποιεί. Ο

Μελετητής δεν έχει ούτε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει «κατ' οικονομία» και με διασταλτική ερμηνεία σχετικούς όρους, οι οποίοι στερούνται εννοιολογικού περιεχομένου. Ως παράδειγμα αναφέρονται οι όροι «Δυναμική των Οικότοπων και των Ειδών», η «Οικολογία» τους, «Βασικές Δομικές και Λειτουργικές Σχέσεις» που διατηρούν την «Ακεραιότητα» της οικείας περιοχής και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που είναι ευαίσθητα στις αλλαγές. Επίσης απαιτείται ο προσδιορισμός των τάσεων εξέλιξης της Περιοχής Μελέτης (χωρίς το έργο). Η ίδια απροσδιοριστία ισχύει και για άλλους όρους όπως «Βαθμός Αντιπροσωπευτικότητας», «Βαθμός Διατήρησης», «Πυκνότητα Πληθυσμού») και οι αμφισημίες των καινοφανών όρων των προδιαγραφών (π.χ. «Οικολογικές Απαιτήσεις», «Επίπεδο Απομόνωσης Πληθυσμού»).

Περιοχή Έρευνας Πεδίου (ΠΕΠ)

Οι απαιτήσεις σώρευσης στοιχείων στην ΠΕΠ είναι οι ακόλουθες:

- Καταγραφή των τύπων οικότοπων ιδίως ως προς την αντιπροσωπευτικότητα, τη σχετική επιφάνεια και την κατάσταση (εφόσον πρόκειται για ΕΖΔ).
- Καταγραφή των Ειδών φυτών και ζώων ιδίως ως προς το μέγεθος και την πυκνότητα των πληθυσμών, την κατάσταση διατήρησής τους και την απομόνωσή τους.
- Καταγραφή των πτηνών (ορνιθοπανίδα) ιδίως ως προς το μέγεθος και την πυκνότητα των πληθυσμών, την κατάσταση διατήρησής τους και την απομόνωσή τους (εφόσον πρόκειται για ΖΕΠ), τον προσδιορισμό της αξίας τους σε σχέση με το υπόλοιπο Δίκτυο Natura 2000, καθώς και τα κύρια χαρακτηριστικά των ενδημικών.
- Χαρτογραφική απεικόνιση των ορίων αποτελεσματισμού των ΕΖΔ ή των ΖΕΠ της υπό εξέταση περιοχής και στο εσωτερικό τους (εφόσον υπάρχουν) των κατανομών των τύπων φυσικών οικότοπων και των οικότοπων των Ειδών.

Η αμφισημία και το απροσδιόριστο των όρων των ΤΔΔ επαναλαμβάνεται στις απαιτήσεις των τεχνικών προδιαγραφών των ΜΕΟΑ, που αφορούν στην παραγωγή εμπειρικών στοιχείων. Και στην περίπτωση αυτή δεν είναι θεμιτή η διασταλτική ερμηνεία των όρων και των εννοιών.

Οι τεχνικές προδιαγραφές αναφέρουν ότι με την εκπόνηση των ΜΕΟΑ επιζητείται να τεκμηριωθούν επιπτώσεις στην «Ακεραιότητα» των ΕΖΔ ή των ΖΕΠ. Η σημασία του όρου «Ακεραιότητα» δεν ορίζεται. Από τα συμφοραζόμενα προκύπτει ότι αφορά στη διατήρηση της έκτασης της προστατευόμενης περιοχής (καθορισμένο μέγεθος το οποίο μεταβάλλεται μόνο νομοθετικά) και των «Οικολογικών Λειτουργιών» (απροσδιόριστη και ασαφής έννοια).

Ειδική πρόβλεψη των τεχνικών προδιαγραφών των ΜΕΟΑ είναι ο σχολαστικός προσδιορισμός του χρονικού περιθωρίου παραγωγής των εμπειρικών στοιχείων (αναφέρονται ως εργασίες πεδίου). Η διάρκεια αυτή ορίζεται ετήσια με επένδυση εργασίας (κατά περίπτωση) 10 ως 60 ημερών. Για την εκτέλεση των εργασιών δεν προσδιορίζονται οι ειδικότητες των επιστημόνων που θα τις εφαρμόσουν και οι μέθοδοι εκτέλεσης των εργασιών και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων τους. Κυρίως όμως δεν προσδιορίζονται τα προς προσδιορισμό πληθυσμιακά μεγέθη, η ακρίβεια των προσδιορισμών και η χωρική εξάρτηση των αποτελεσμάτων τους. Αποτέλεσμα των ελλείψεων αυτών είναι οι περισσότερες ΜΕΟΑ να καταλήγουν στην παράθεση καταλόγων με Είδη, τα οποία καταγράφηκαν στην ΠΕΠ. Η χρονική και χωρική μεταβλητότητα της παρουσίας Ειδών σπάνια αξιολογούνται με στατιστικά κριτήρια ή με δείκτες.

Δέουσα Εκτίμηση και Αξιολόγηση των Επιπτώσεων

Οι συνέπειες, τις οποίες οι θεσμοθετημένες τεχνικές προδιαγραφές ορίζουν ότι τεκμηριώνουν δεόντως την πρόκληση επιπτώσεων από το υπό εξέταση έργο η δραστηριότητα, αφορούν στην πιθανολόγηση των ακόλουθων καταστάσεων:

- Να προκαλέσει καθυστέρηση ή να διακόψει την πρόοδο επίτευξης των στόχων διατήρησης της οικείας περιοχής NATURA 2000, όπως έχουν καθοριστεί.
- Να ελαττώσει την έκταση ή κατακεραματίσει τους τύπους οικότοπων της περιοχής Natura 2000 απειλώντας την ακεραιότητα της ή να επηρεάσει την αντιπροσωπευτικότητα και το Βαθμό διατήρησης της δομής και των οικολογικών λειτουργιών τους.
- Να μειώσει το μέγεθος του πληθυσμού των Ειδών ή να επηρεάσει το βαθμό διατήρησης

των βιοτόπων τους ή να τους κατακερματίσει ή να επηρεάσει την ισορροπία μεταξύ των Ειδών ή να επηρεάσει το βαθμό απομόνωσής τους.

- Να προξενήσει αλλαγές σε ζωτικής σημασίας παραμέτρους (π.χ. ισορροπία θρεπτικών, υποβάθμιση του εδάφους από πιθανή διάβρωση δυναμική των σχέσεων μεταξύ βιολογικών και μη βιολογικών παραμέτρων), οι οποίες καθορίζουν το πώς λειτουργεί η οικεία περιοχή NATURA 2000.
- Να αλληλεπιδράσει με προβλεπόμενες ή αναμενόμενες φυσικές αλλαγές στην οικεία περιοχή NATURA 2000.

Η τεκμηρίωση των πιθανοτήτων να συμβούν τα όσα προαναφέρθηκαν δεν είναι εφικτή. Ειδικότερα, ο προσδιορισμός επιπτώσεων στους «Στόχους Διατήρησης» δεν μπορεί να γίνει επειδή τέτοιοι στόχοι δεν έχουν θεσπιστεί κυρίως όμως διότι δεν μπορούν να προσδιοριστούν αν δεν αλλάξει ο νομοθετημένος ορισμός «Ίκανοποιητική Κατάσταση Διατήρησης».

Επίσης, η ελάττωση της έκτασης τύπων οικοτόπων επέρχεται πάντα όταν κατασκευάζονται έργα εντός ΕΖΔ. Τα ίδια ισχύουν για τον «Κατακερματισμό της Περιοχής», την «Αντιπροσωπευτικότητα» και το «Βαθμό Διατήρησης της Δομής και των Οικολογικών Λειτουργιών τους». Τέλος, οι συνέπειες που προαναφέρθηκαν δεν έχουν αιτιώδη συνάφεια με τα δεδομένα, η σώρευση των οποίων επιζητείται με την εκπόνηση ΜΕΟΑ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η πρόθεση να παραχθούν εμπειρικά στοιχεία για την κατάσταση του περιβάλλοντος στον τόπο κατασκευής έργων ή άσκησης δραστηριοτήτων και να αξιοποιηθούν για την αποτροπή επιπτώσεων είναι λογική και θα βελτίωνε την προστασία του περιβάλλοντος. Το νομικό όμως πλαίσιο που διέπει την εκπόνηση των ΜΕΟΑ αναιρεί τη σημασία των μελετών αυτών.

Τα εγγενή προβλήματα των τεχνικών προδιαγραφών των ΜΕΟΑ αντικειμενικά συντελούν σε υποκειμενικές εκτιμήσεις επιπτώσεων, οι οποίες δεν βασίζονται σε επιστημονικά και κατά συνέπεια σε αντικειμενικά κριτήρια. Αποδίδονται ακόμα στο άγχος των υπευθύνων για τις επιλογές υπαγωγής εκτάσεων σε καθεστώς προστασία ΕΖΔ και ΖΕΠ, οι οποίες δεν έχουν ούτε μπορούν να έχουν τα χαρακτηριστικά από τα οποία απορρέουν οι χαρακτηρισμοί αυτοί. Σημειωτέο ότι έχει χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ μέχρι και το «Πεδίο Βολής» όπλων επιφανείας – επιφανείας και αέρος επιφανείας νήσου Πλατείας (ΖΕΠ Νησίδες Σαρωνικού κόλπου και θαλάσσια περιοχή, κωδικός GR3000020).

Χαρακτηριστικό είναι ότι οι κατ' επάγγελμα αντίδικοι σε κάθε αναπτυξιακό ή παραγωγικό έργο, προβάλλουν πλέον ως λόγους προσφυγής ελλείψεις τεκμηρίωσης και δέουσας εκτίμησης και αξιολόγησης των επιπτώσεων των ΜΕΟΑ.--

Χολαργός, 12 Δεκεμβρίου 2018.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- 1 N. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α' 209).
- 2 Υ.Α. 170225/2014. Εξειδίκευση των περιεχομένων των φακέλων περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α' της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με αρ. 1958/2012 (Β' 21) όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 11 του ν. 4014/2011 (Α' 209), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας (Β'135).
- 3 Υ.Α. 52983/1952/2013. Προδιαγραφές της Ειδικής Οικολογικής Αξιολόγησης για έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας Β του άρθρου 10 του Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α' 209) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (Β' 2436).
- 4 Π. Δ. 256/1998 Συμπλήρωση διατάξεων του Π. Δ. 541/1978 (Α' 116) περί κατηγοριών μελετών (Α' 190).
- 5 Νόμος 4412/2016. Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (Α'147).
- 6 Ν. 3937/2011. Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις (Α'60).
- 7 Ν. 1650/1986. Για την προστασία του περιβάλλοντος (Α' 160).
- 8 Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (L. 206).
- 9 2006/613/ΕΚ: Απόφαση της Επιτροπής της 19ης Ιουλίου 2006 σχετικά με την έγκριση, σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, του καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή (L 259).
- 10 2008/335/ΕΚ. Απόφαση της Επιτροπής, της 28ης Μαρτίου 2008, βάσει της οποίας εγκρίνεται, σύμφωνα με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, πρώτος ενημερωμένος κατάλογος των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή (L 123).
- 11 2009/95/ΕΚ. Απόφαση της Επιτροπής της 12ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με την έγκριση δεύτερου ενημερωμένου καταλόγου των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή, κατ' εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου (L 43).
- 12 ΥΠΕΧΩΔΕ (2008): Πρόγραμμα επαναξιολόγησης 69 Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά για το χαρακτηρισμό τους ως Ζωνών Ειδικής προστασίας της ορνιθοπανίδας. Σύναξη σχεδίων δράσης για την προστασία των ειδών προτεραιότητας. Σύμπραξη «Α. Δημαλέξης – Δ. Μπούσμπουρας». Αθήνα.
- 13 ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε.103/2010. Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιατημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, «Περί διατήρησης των άγριων πτηνών», του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ (Β'1495).
- 14 ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε103/2012. Τροποποίηση και συμπλήρωση της υπ' αριθ. 37338/1807/2010 κοινής υπουργικής απόφασης «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιατημάτων της, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ...» (Β' 1495), σε συμμόρφωση με τις διατάξεις του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 4 της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των άγριων πτηνών» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ (Β'415).
- 15 Shnoll, S.E., Kolombet V.A., Pozharski, E.V., Zenchenko T.A., Zvereva I.M., Konradov A.A. (1998): Realization of discrete states during fluctuations in macroscopic processes, *Physics-Uspehi* 162(10), 1129-1140.
- 16 Baho, D.L., Futter, M.N., Johnson, R.K., Angeler, D.G. (2015): Assessing temporal scales and patterns in time. *Ecological Complexity* Volume 22, June 2015, Pages 162-168.
- 17 Maffei, C. (2014): *Modelli matematici dell'evoluzione biologica*. U.d.S. Roma.
- 18 Ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (Α' 60).
- 19 US-EPA (1998): *Ecological Research Strategy*. National Service Center for Environmental Publications. US.
- 20 Καρανδενός, Μ. (1991): *Εισαγωγή στην πληθυσμιακή οικολογία*. Εκδόσεις Σταμούλης. Πειραιάς.
- 21 Elzinga C., Salzer DW., Willoghby JW., Gibbs JP. (2001): *Monitoring Plant and Animal Populations*. Blackwell Science. Malden MA.
- 22 Bessinger S. R., MacCullough D. R. (2002): *Population viability analysis*. The University of Chicago Press, Chicago. USA.